

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

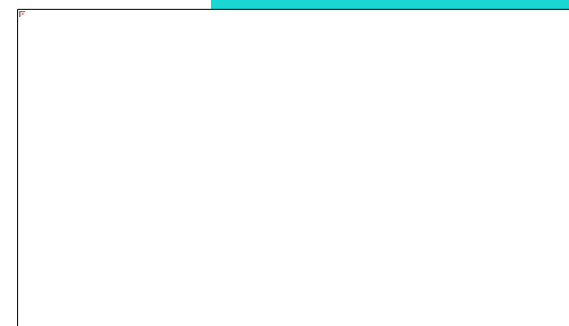
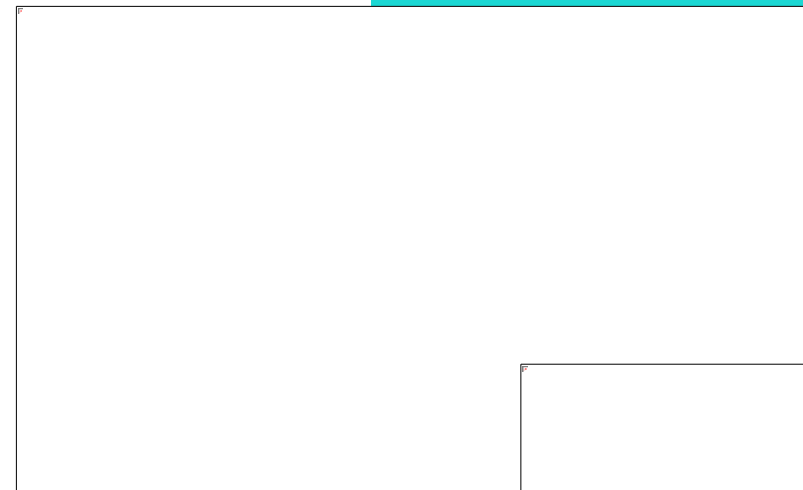
**2-MAVZU. SIYOSIY, G'OYAVIY VA IQTISODIY KORRUPSIYA –
XAVFSIZLIKKA TAHDID, XALQARO KORRUPSIYA IQTISODIY-
SIYOSIY MANFAATLAR TO'QNASHUVI OQIBATI SIFATIDA.**

Ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari, o'quvchilari va talabalari uchun mo'ljallangan kurs

REJA:

- 1 — Siyosiy, g'oyaviy va iqtisodiy korrupsiyaning aniq ko'rinishlari.
- 2 — Korrupsiyani kamaytirish choralari.
- 3 — Manfaatlar to'qnashuvini aniqlash va uning oldini olish.

Siyosiy, g'oyaviy va iqtisodiy korrupsiyaning aniq ko'inishlari

Siyosiy korrupsiyaning mohiyati

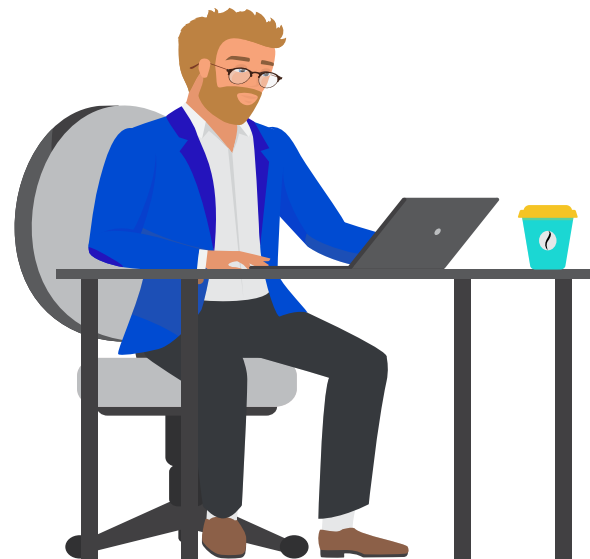
Siyosiy korrupsiya - bu davlat amaldorlari va siyosatchilarning o'z lavozimlarini suiiste'mol qilish orqali shaxsiy manfaatlarini ko'zlashlari. Bu jarayon davlat boshqaruvini izdan chiqaradi va fuqarolarning hokimiyatga bo'lgan ishonchini yo'qotadi.

Siyosiy korrupsiya natijasida davlat siyosati xalq manfaatlaridan uzoqlashadi, demokratik jarayonlar buziladi va jamiyatda adolatsizlik hukm suradi. Bu esa mamlakat rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va uning xalqaro maydonda obro'sini tushiradi.

Siyosiy korrupsiyaning aniq ko'rinishlari

Saylov jarayonlarini buzish

Ovozlarni sotib olish, saylovchilarni qo'rqitish, soxta ovoz berish

Davlat xaridlaridagi poraxo'rlik

Tender g'oliblarini nohaq tanlash, narxlarni oshirish

Nepotizm va kronizm

Qarindosh-urug'lar va do'stlarni lavozimlarga tayinlash

Siyosiy korrupsiyaning davlat boshqaruviga ta'siri

Davlat xizmati samaradorligining pasayishi

Qonun ustuvorligining yo'qolishi

Fuqarolarning hokimiyatga ishonchsizligi

Iqtisodiy rivojlanishning sustlashuvi

Xalqaro maydonda mamlakat obro'sining tushishi

Siyosiy korrupsiya davlat boshqaruvining barcha jabhalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa mamlakatning umumiy rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

G'oyaviy korrupsiyaning mohiyati

G'oyaviy korrupsiya - bu jamiyatdagi qadriyatlar, e'tiqodlar va mafkuralarni noto'g'ri talqin qilish va buzib ko'rsatish orqali shaxsiy yoki bir guruhning manfaatlarini ko'zlash. Bu jarayon jamiyatning ma'naviy asoslariga putur yetkazadi.

G'oyaviy korrupsiya natijasida jamiyatda axloqiy mezonlar buziladi, ma'naviy qadriyatlar yo'qoladi va ijtimoiy birlik zarar ko'radi. Bu esa jamiyatning barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va ijtimoiy nizolarga olib kelishi mumkin.

G'oyaviy korrupsiyaning aniq ko'rinishlari

Mafkuraviy boshqarish

Ommaviy axborot vositalari orqali jamiyat ongini noto'g'ri yo'naltirishga urinish

Ta'lim tizimini buzish

O'quv dasturlarini g'arazli maqsadlarda o'zgartirish va soxta ma'lumotlarni tarqatish

Diniy qadriyatlarni noto'g'ri talqin qilish

Diniy ta'limotlarni shaxsiy manfaatlar yo'lida buzib ko'rsatish

Milliy g'oyani noto'g'ri talqin qilish

Millatchilik va shovinizm g'oyalarini targ'ib qilish

G'oyaviy korrupsiyaning jamiyatga ta'siri

- **Ijtimoiy qadriyatlarning yo'qolishi**
Jamiyatdagi an'anaviy axloqiy mezonlar va ma'naviy qadriyatlarning yo'qolib borishi
- **Ijtimoiy tarqoqlikning kuchayishi**
Turli ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi tushunmovchilik va ziddiyatlarning ortishi
- **Milliy o'zlikni yo'qotish xavfi**
Milliy madaniyat va an'analarning yo'qolib borishi, globallashuv ta'sirida o'ziga xoslikning yo'qolishi
- **Yoshlar tarbiyasining buzilishi**
Kelajak avlodning noto'g'ri qadriyatlar asosida shakllanishi va jamiyat rivojiga salbiy ta'siri

Iqtisodiy korrupsiyaning mohiyati

Iqtisodiy korrupsiya - bu davlat va xususiy sektor vakillari tomonidan o'z lavozimlarini suiiste'mol qilish orqali noqonuniy moddiy foyda olish. Bu jarayon mamlakat iqtisodiyotiga jiddiy zarar yetkazadi va iqtisodiy rivojlanishni sustlashtiradi.

Iqtisodiy korrupsiya natijasida davlat budjeti zarar ko'radi, investitsiyalar kamayadi, raqobat muhiti buziladi va iqtisodiy tengsizlik kuchayadi. Bu esa mamlakat iqtisodiy salohiyatining pasayishiga va xalqaro raqobatbardoshlikning yo'qolishiga olib keladi.

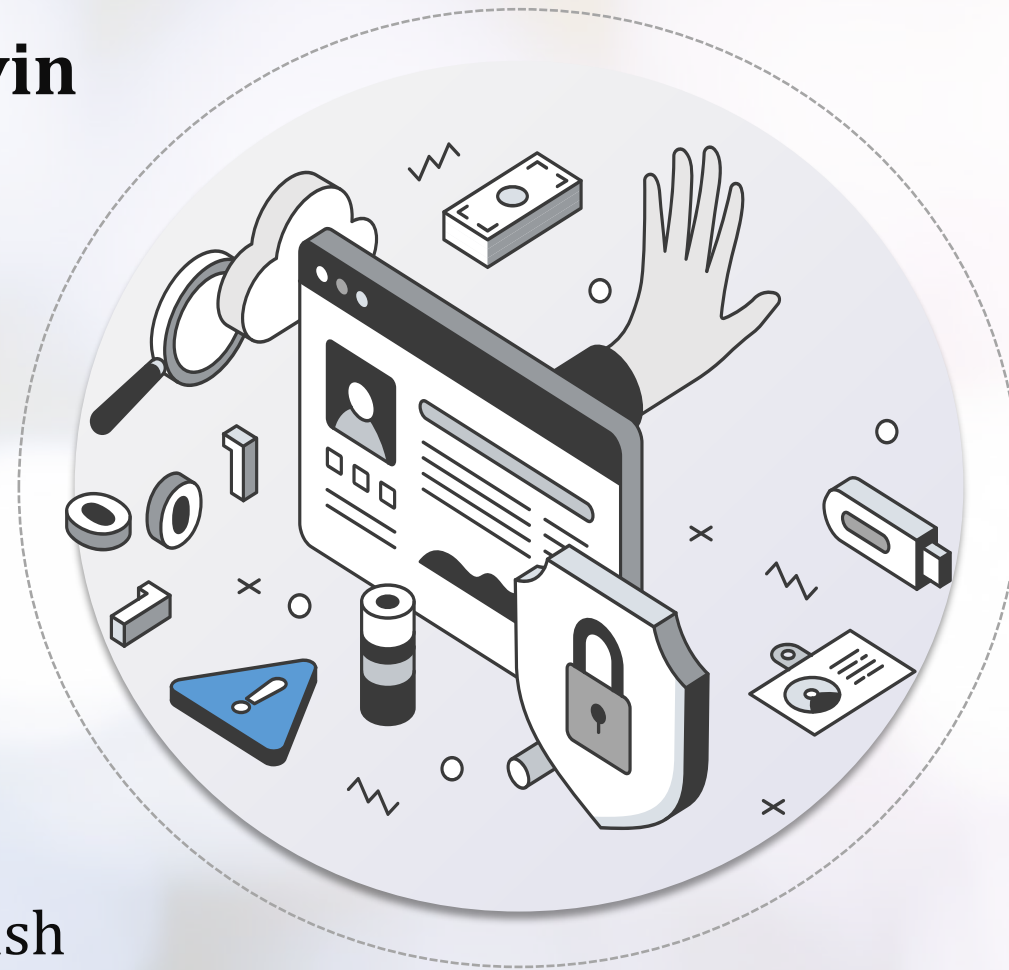
Iqtisodiy korrupsiyaning aniq ko'rinishlari

Soliq to'lashdan bo'yin tovlash

Daromadlarni yashirish, soxta hisob-kitoblar yuritish

Qora bozorni harakatlantirish

Noqonuniy daromadlarni qonuniy biznesga jalb qilish

Davlat mablag'larini o'zlashtirish

Budjet mablag'larini shaxsiy maqsadlarda ishlatish

Monopoliyalarni yaratish

Raqobatni cheklash orqali bozorni nazorat qilish

Iqtisodiy korrupsiyaning mamlakat rivojlanishiga ta'siri

Investitsiyalar kamayishi

Xorijiy va mahalliy investorlarning ishonchsizligi tufayli sarmoyalar oqimining kamayishi

Davlat budjetining qisqarishi

Soliq tushumlarining kamayishi va davlat xarajatlarining samarasiz sarflanishi

Iqtisodiy tengsizlikning kuchayishi

Boylikning ma'lum bir guruh qo'lida to'planishi va kambag'allikning ortishi

Innovatsion rivojlanishning sustlashuvi

Ilmiy-texnik taraqqiyotga sarmoyalarning kamayishi va raqobatning yo'qligi

Korrupsiyaning ijtimoiy oqibatlari

Fuqarolarning davlatga ishonchsizligi

Korrupsiya tufayli fuqarolar davlat institutlariga va siyosiy tizimga ishonchini yo'qotadi

Ta'lim va sog'liqni saqlash sifatining pasayishi

Korrupsiya tufayli ijtimoiy sohalarga ajratilgan mablag'lar maqsadsiz sarflanadi

Ijtimoiy adolatsizlik

Boylik va imkoniyatlarning noteng taqsimlanishi jamiyatda keskin tabaqalanishga olib keladi

Jinoyatchilik darajasining ortishi

Korrupsiya boshqa turdagi jinoyatlarning ham ko'payishiga olib keladi

Korrupsiyani kamaytirish choralari

Korrupsiyani kamaytirish choralari: siyosiy mexanizmlar

Qonunchilikni takomillashtirish

Korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan qonunlarni qabul qilish va mavjudlarini kuchaytirish

Davlat xizmatini isloh qilish

Davlat xizmatchilarini tanlash va tayinlash tizimini shaffoflashtirish

Nazorat organlarini kuchaytirish

Korrupsiyaga qarshi mustaqil idoralarni tashkil etish va ularning vakolatlarini kengaytirish

Siyosiy partiyalar faoliyatini tartibga solish

Siyosiy partiyalarning moliyaviy faoliyatini nazorat qilish va shaffoflikni ta'minlash

Korrupsiyani kamaytirish choralari: iqtisodiy mexanizmlar

Iqtisodiy faoliyat shaffofligi

Kompaniyalar va davlat korxonalarini faoliyatining ochiqligini ta'minlash

Raqamli texnologiyalarni joriy etish

Davlat xizmatlari va to'lovlarni elektron tizimga o'tkazish

Raqobat muhitini yaxshilash

Monopoliyalarga qarshi kurashish va erkin bozor tamoyillarini joriy etish

Moliyaviy nazoratni kuchaytirish

Mustaqil audit va tekshiruvlarni muntazam o'tkazish

Korrupsiyani kamaytirish choralari: ijtimoiy mexanizmlar

Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish

Nodavlat notijorat tashkilotlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash va ularning nazorat funksiyalarini kuchaytirish

Ta'lim va targ'ibot ishlari

Maktab va oliy ta'lim muassasalarida korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha maxsus dasturlarni joriy etish

Ommaviy axborot vositalari erkinligi

Jurnalistlarning erkin faoliyat yuritishi va korrupsion holatlarni fosh etishiga sharoit yaratish

Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish

Fuqarolarning davlat organlari faoliyatini nazorat qilish imkoniyatlarini kengaytirish

Manfaatlar to'qnashuvini aniqlash va ularning oldini olish

Manfaatlar to‘qnashuvi tushunchasi

Manfaatlar to‘qnashuvi — shaxsning shaxsiy (bevosita yoki bilvosita) manfaatdorligi uning o‘z lavozim yoki xizmat majburiyatlarini lozim darajada bajarishiga ta‘sir ko‘rsatayotgan yoxud ta‘sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan hamda shaxsiy manfaatdorlik bilan fuqarolarning, tashkilotlarning, jamiyatning yoki davlatning huquqlari, qonuniy manfaatlari o‘rtasida qarama-qarshilik yuzaga kelayotgan (mavjud manfaatlar to‘qnashuvi) yoki yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan (ehtimoliy manfaatlar to‘qnashuvi) vaziyat.

3-modda. O‘zbekiston Respublikasining “Manfaatlar to‘qnashuvi to‘g‘risida”gi Qonuni

Manfaatlar to‘qnashuvi shaxsiy manfaatlar bilan rasmiy vazifalar o‘rtasidagi ziddiyat. Bunday holat davlat xizmatchisi yoki xususiy sektor xodimining shaxsiy manfaatlari uning kasbiy majburiyatlariga to‘g‘ri kelmaydigan vaziyatda yuzaga keladi.

Manfaatlar to'qnashuvining turlari

Bevosita manfaatlar to'qnashuvi

Shaxsning rasmiy vazifalari uning shaxsiy manfaatlariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladigan holat

Bilvosita manfaatlar to'qnashuvi

Shaxsning qarorlari uning yaqinlari yoki hamkorlariga foyda keltiradigan holat

Potensial manfaatlar to'qnashuvi

Kelajakda manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyat

Haqiqiy manfaatlar to'qnashuvi

Shaxsiy manfaatlar rasmiy vazifalarni bajarishga haqiqatda ta'sir ko'rsatayotgan holat

Manfaatlar to'qnashuvining kelib chiqish sabablari

Shaxsiy moliyaviy manfaatlar

Oilaviy va do'stona aloqalar

Siyosiy va ijtimoiy faoliyat

Qo'shimcha ish yoki tadbirkorlik

Sovg'alar va imtiyozlar

Manfaatlar to'qnashuvining asosiy sabablari shaxsiy manfaatlarning rasmiy vazifalarga zid kelishidir. Bu holat turli sohalarda va turli ko'rinishlarda namoyon bo'lishi mumkin.

Manfaatlar to'qnashuvining oqibatlari

Ishonchning yo'qolishi

Jamiyatning davlat organlariga va xususiy kompaniyalarga bo'lgan ishonchining pasayishi

Noto'g'ri qarorlar qabul qilinishi

Shaxsiy manfaatlar ta'sirida obyektiv va samarali qarorlar qabul qilishning qiyinlashuvi

Korrupsiyaning kuchayishi

Manfaatlar to'qnashuvi korrupsion xatti-harakatlarga turtki bo'lishi

Tashkilot obro'sining tushishi

Manfaatlar to'qnashuvi holatlari aniqlanganda tashkilotning ijtimoiy mavqeyi pasayishi

Manfaatlar to'qnashuvining real holatlari: davlat xizmatida

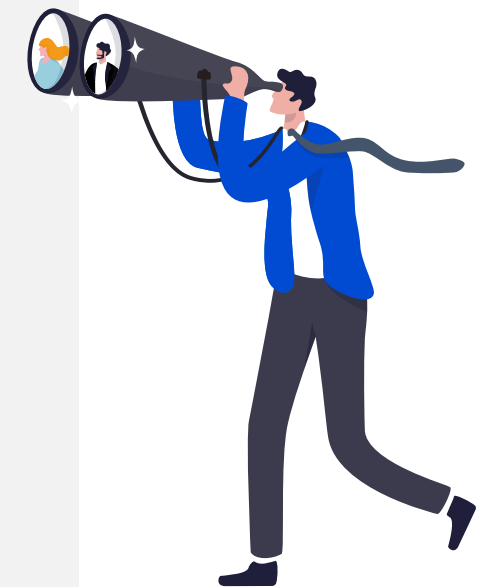
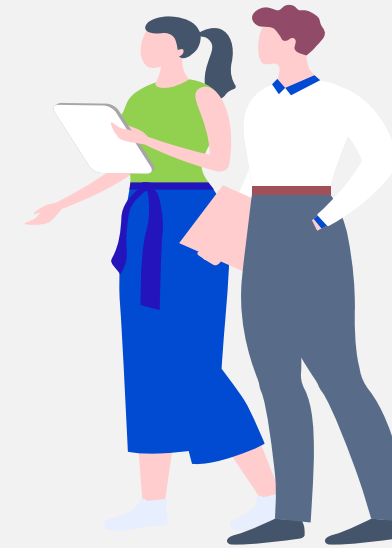
1. Davlat xizmatchisi qaror qabul qilayotganida o'z qarindoshining biznesiga foyda keltiradigan tender shartnomasini tanlashi.

2. Mas'ul shaxs o'z yaqin do'stining kompaniyasini tekshiruvdan o'tkazayotganida, qonunbuzarliklarni yashirishi.

Manfaatlar to'qnashuvining real holatlari: ta'lim sohasida

1. Ta'lim muassasasi professori o'zining oilasiga tegishli nashriyot tomonidan chop etilgan kitoblarni talabalariga majburiy xarid qilishni buyurishi.

2. O'qituvchi imtihonda o'z qarindoshiga yuqori baho qo'yish uchun odil baholashni chetlab o'tishi.

Manfaatlar to'qnashuvi bo'yicha xalqaro standartlar

BMTning korrupsiyaga qarshi konvensiyasi

Manfaatlar to'qnashuvining oldini olish va ularni boshqarish bo'yicha tavsiyalar

Transparency International standartlari

Manfaatlar to'qnashuvini aniqlash va hal qilish bo'yicha yaxshi amaliyotlar

OECD rahbariy tamoyillari

Davlat sektorida manfaatlar to'qnashuvini boshqarish bo'yicha ko'rsatmalar

Jahon banki ko'rsatmalari

Loyihalarni amalga oshirishda manfaatlar to'qnashuvini boshqarish bo'yicha talablar

O'zbekistonda manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish

O'zbekistonda manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish — davlat xizmatchilari va mansabdor shaxslarning xizmat vazifalari bilan ularning shaxsiy manfaatlari o'rtasida qarama-qarshilik yuzaga kelishining oldini olishga qaratilgan huquqiy va tashkiliy choralar tizimidir.

Bunda asosiy maqsad — davlat organlarida qarorlar adolatli, xolis va shaffof qabul qilinishini ta'minlashdir. Agar mansabdor shaxs qaror qabul qilishda o'zi, qarindoshi yoki yaqinlariga foyda yetkazishi mumkin bo'lsa, bu manfaatlar to'qnashuvi hisoblanadi.

O'zbekistonda manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

- manfaatlar to'qnashuvi haqida xabar berish majburiyati;
- davlat xizmatchilarining odob-axloq qoidalari;
- ochiq va shaffof kadrlar siyosati;
- davlat xaridlarida nazorat mexanizmlari;
- korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tizimlari;
- qonunchilikda belgilangan cheklov va javobgarlik choralari.

Manfaatlar to'qnashuvini aniqlash usullari

Bunda davlat organlari va tashkilotlarda shaxsiy manfaat xizmat vazifasiga ta'sir qilayotgan yoki ta'sir qilishi mumkin bo'lgan holatlarni aniqlashga qaratilgan mexanizmlardir.

Asosiy usullar quyidagilar:

- xodimlarning daromad va manfaatlari haqidagi deklaratsiyalarini o'rganish;
- qarindoshlik va aloqadorlik holatlarini tekshirish;
- davlat xaridlari va tender jarayonlarini monitoring qilish;
- kadrlar tanlovi va lavozimga tayinlash jarayonlarini tahlil qilish;
- ichki audit va komplayens nazoratini amalga oshirish;
- fuqarolar va xodimlarning murojaatlari hamda shikoyatlarini ko'rib chiqish;
- elektron ma'lumotlar bazalari orqali bog'liqliklarni aniqlash.

Bu usullar orqali qaror qabul qilishda xolislikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan holatlar oldindan aniqlanadi va korrupsiya xavfi kamaytiriladi.

Manfaatlar to'qnashuvini tahlil qilish

Bu jarayonda mansabdor shaxsning shaxsiy manfaatlari uning xizmat vazifalariga qay darajada ta'sir ko'rsatishi baholanadi. Shuningdek, qaror qabul qilishda xolislik buzilgan-buzilmagani, korrupsiya xavfi mavjudligi va kelib chiqishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlar tahlil qilinadi.

Faktlarni to'plash

Manfaatlar to'qnashuvi bilan bog'liq barcha ma'lumotlarni yig'ish

Vaziyatni baholash

To'qnashuvning jiddiyligi va ta'sir doirasini aniqlash

Qonuniy asoslarni o'rganish

Tegishli qonun va me'yoriy hujjatlarni ko'rib chiqish

Yechimlarni ishlab chiqish

Manfaatlar to'qnashuvini hal qilish uchun turli variantlarni taklif etish

Manfaatlar to'qnashuvini hal qilish strategiyalari

Asosiy strategiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- manfaatlar to'qnashuvi haqida o'z vaqtida xabar berish;
- mansabdor shaxsni muayyan qaror qabul qilish jarayonidan chetlashtirish;
 - vazifalarni boshqa xodimga topshirish;
 - ichki nazorat va komplayens tizimlarini kuchaytirish;
- ochiq va shaffof qaror qabul qilish mexanizmlarini joriy etish;
- xodimlar uchun etik qoidalar va treninglarni tashkil etish;
- qonunchilikda belgilangan cheklov va javobgarlik choralarini qo'llash.

